

**IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA SUV
XO'JALIGI QURILISH TASHKILOTLARIDA BOSHQARUV HISOBINI
TAKOMILLASHTIRISH**

"Alfraganus University"

***“Молия кафедраси” о'qituvchisi Mamayunusov Bekzod
Ravshanovich***

e-mail: Email: bekzodmamayunusov43@gmail.com

ORCID 0009-0004-6136-987X

Annotatsiya: Jahon amaliyotida boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va qabul qilish uchun boshqaruvning axborotga bo'lgan ehtiyojlarini ta'minlaydigan tan olingan tizim boshqaruv hisobi hisoblanadi. Uning rolini kam baholamaslik tashkilotning tashkiliy, axborot, mehnat, moliyaviy va intellektual resurslaridan noratsional foydalanishga, xarajatlarning ko'payishiga olib keladi, bu ko'pincha mahsulot tannarxining asossiz oshishiga va uning raqobatbardoshligini pasayishiga olib keladi.

Kalit so'zlar: Qurilish tashkilot, suv xo'jaligi, mahsulot tannarxi, moliyaviy va intellektual resurslari, axborot, mehnat, boshqaruv.

Мамаюнусов Б.Р. Совершенствование управленческого учета в водохозяйственных строительных организациях в условиях цифровизации экономики.

В мировой практике признанной системой, обеспечивающей информационные потребности управления в разработке и принятии управленческих решений, является Управленческий учет. Недооценка его роли ведет к нерациональному использованию организационных, информационных, трудовых, финансовых и интеллектуальных ресурсов организации, к увеличению затрат, что нередко приводит к неоправданному увеличению себестоимости продукции и снижению ее конкурентоспособности.

Ключевые слова: Строительная организация, водное хозяйство,

себестоимость продукции, финансовые и интеллектуальные ресурсы, информация, коктейли, менеджмент.

Mamayunusov B.R. Improvement of management accounting in water management construction organizations in the context of digitalization of economies.

In world practice, Management Accounting is a recognized system that provides management information needs in the development and adoption of management decisions. Underestimating its role leads to the irrational use of organizational, information, labor, financial and intellectual resources of the organization, to an increase in costs, which often leads to an unjustified increase in the cost of production and a decrease in its competitiveness.

Keywords: construction organization, water management, cost of production, financial and intellectual resources, information, cocktails, management.

Kirish:

Qurilish tashkilotlari faoliyatining tarmoq xususiyati qurilish ob'ektini tanlash va uning investitsion jozibadorligini asoslashdan tortib, tashkilotning investitsiya strategiyasini ishlab chiqishgacha bo'lgan boshqaruvning har bir darajasida muhim qarorlarni qabul qilish bilan bog'liq. Dinamik bozor muhiti va qattiq raqobat qurilish tashkilotlarining risklarini oshiradi, bu esa boshqaruv qarorlari uchun rahbariyatning mas'uliyatini oshiradi.

Faoliyatni boshqarish jarayonida noishlab chiqarish va ishlab chiqarish xarakteridagi turli omillarning ta'siri namoyon bo'ladi, ularning kombinatsiyasi yakuniy natijaga - daromadlarning xarajatlardan oshib ketishiga, iqtisodiy foyda olishga qaratilgan. Maqsadga erishish yo'llarini izlash, ularni sozlash va ularni amalga oshirish uchun harakat yo'nalishini tanlashda kompaniyaning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish kerak. Boshqaruv hisobi tizimida hosil bo'lgan ma'lumotlar tashkilot, uning tarkibiy bo'linmalari va faoliyatining xususiyatlarini ochib beradi.

Bozor sharoitida qurilish tashkilotlari iqtisodiyotini boshqarishning murakkabligi, tadbirkorlik sub'ektlarini isloh qilish bo'yicha amalga oshirilgan o'zgarishlar boshqaruvni axborot bilan ta'minlash tizimini doimiy ravishda takomillashtirishni, shu jumladan boshqaruv hisobi muammolarini hal qilishda yangi yondashuvlarni talab qiladi. Mahalliy boshqaruv hisobini rivojlantirishning hozirgi bosqichida qurilish faoliyatini buxgalteriya hisobi va tahliliy axborot bilan ta'minlash sohasidagi masalalar kompleksini hal qilishning ilmiy va amaliy talabi dissertatsiya ishining mavzusi, maqsadi va vazifalarini belgilab berdi.

Ilmiy muamoning qo'yilishi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi qurilish tarmog'ini modernizatsiya qilish, jadal va innovatsion rivojlantirishning 2021-2025 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi Farmoni qurilish sohasidagi ishlarni yangi bosqichga olib chiqishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Mazkur Strategiyada 2025 yilga borib O'zbekistondagi shaharlarning barchasini va shahar posyolkalarining 25 foizini bosh rejalar bilan qamrab olish belgilandi. Bosh rejalarni tasdiqlashda jamoatchilik fikrining inobatga olinishi belgilab qo'yildi.

Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasini «Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi ijrosi yuzasidan belgilangan vazifalar ham bajarilib, barcha amalga oshirilgan ishlar targ'iboti OAV orqali doimiy tarzda jurnalist va blogerlar bilan hamkorlikda amalga oshirildi.

Hisobot davrida Qurilish vazirligi tomonidan sohani rivojlantirish va islohotlarni chuqurlashtirish bo'yicha quyidagi tizimli chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Quruvchilar - o'z yer uchastkasida kapital qurilish ob'ektlarini qurish, rekonstruksiya qilish, kapital ta'mirlash, shuningdek, muhandislik tadqiqotlari, ularni qurish, rekonstruksiya qilish, kapital ta'mirlash uchun loyiha hujjatlarini tayyorlashni ta'minlaydigan jismoniy yoki yuridik shaxs.

Pudratchilar - buyurtmachilar bilan tuzilgan mehnat shartnomalari bo'yicha ishlarni bajaruvchi jismoniy va yuridik shaxslar. Pudratchi, agar u o'z majburiyatlarini

bajarishga boshqa shaxslarni jalb qilsa, bosh pudratchi sifatida ishlaydi.

1-jadval

O'zbekistonda 2017-2021 yillarda qurilish ishlari bo'yicha tahlil¹

Ko'rsatki chlar	Bir lik	2017 y.	2018 y.	2019 y.	2020 y.	2021 y.
Qurilish ishlari	mlr d. so'm	3469 8,0	5112 9,3	7115 6,5	8813 0,3	1074 92,7
Qurilish ishlarini rejaga nisbatan bajarilishi	%	112,3	125,8	128,0	107,0	103,8
YaIM	mlr d. so'm	3174 76,4	4266 41,0	5327 12,5	6055 14,9	7384 25,2
YaIM tarkibida qurilish hajmi	mlr d. so'm	1522 8,6	2195 8,5	3044 9,9	3733 4,8	4555 7,4
YaIM nisbatan ulushi	%	4,8	5,1	5,7	6,1	6,1

Tadqiqotning maqsadi.

Qurilish xizmatlar bozorida xizmatlarning mamlakat iqtisodiyotiga ahamiyatini yoritish asosida xizmatlarning globallashuvi holati va uni oqilona boshqarish natijasida samaradorlik ko'rsatkichlarini aniqlashtirish, hamda O'zbekistonda xizmatlarni yanada rivojlantirish uchun ilmiy taklif va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishdan iboratdir.

Tadqiqot metodlari. Maqolani tayorlash jarayonida dialektik, tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, statistik, qiyosiy va tizimli tahlil usullaridan foydalanildi.

Asosiy tahlil va natijalar.

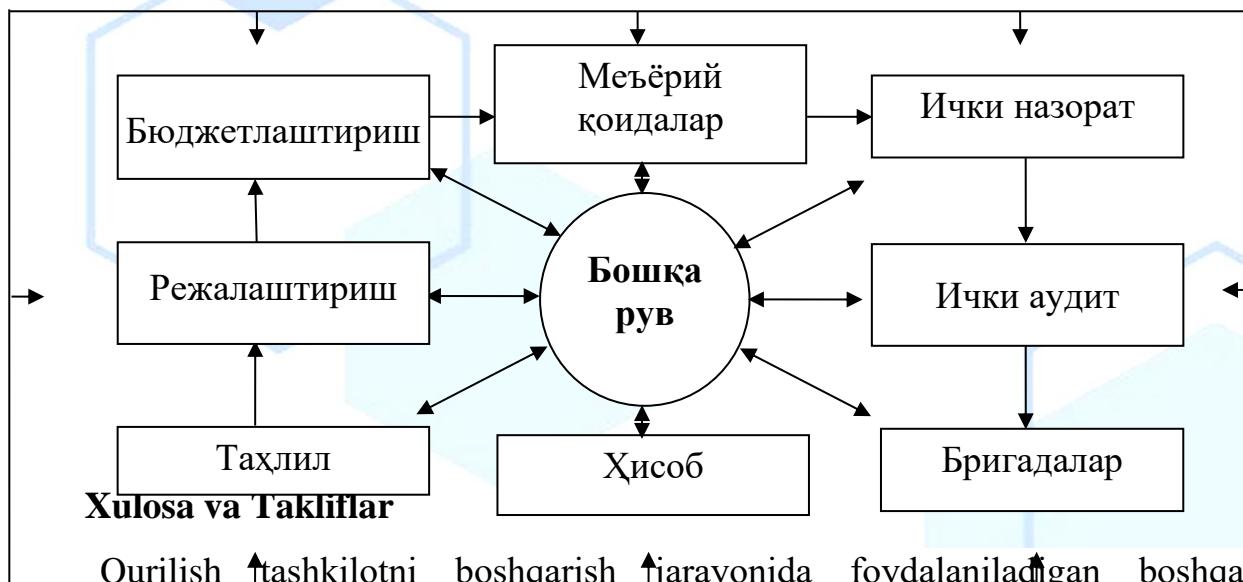
Qurilish tashkilotlari rahbarlari iqtisodiy faoliyatning turli masalalari bo'yicha boshqaruv qarorlarini qabul qilishlari, tadbirkorlik tavakkalchiligini o'z zimmlariga olishlari va ularning samaradorligi, oqilonaligi va optimalligi uchun javobgarlikni o'z zimmlariga olishlari kerak. Ushbu qarorlarning qabul qilinishi nafaqat ichki muhit va muayyan tashkilot ishining o'ziga xos xususiyatlari, balki uni o'rab turgan tashqi muhit bilan ham bog'liq. Qurilish tashkilotining boshqaruv tizimi faqat tashkilot tashqi muhitni boshqarishga qodir bo'lganda samarali boshqarishi mumkin, ya'ni bozorda kuchli raqobatbardosh mavqega ega bo'lganda.

Qurilish tashkiloti rahbarlari tomonidan mavjud boshqaruv tizimining etarli emasligi va samarasizligini anglash quyidagilarga olib keladi:

- tashkilot faoliyatini rejalashtirish, byudjetlashtirish va prognozlash mexanizmi, bu qabul qilingan qarorlarning qiyosiy tahlilini o'tkazish, iqtisodiy asoslangan rejalashtirish va buxgalteriya hisobini (ichki standartlar va qoidalarga muvofiq) xarajatlar, xarajatlar, foyda, rentabellik ko'rsatkichlarini hisoblash imkonini beradi; istiqbolli qarorlarni asoslaydigan samaradorlik natijalarini bashorat qilish, haqiqiy ko'rsatkichlarning rejalashtirilganidan og'ishlarini tahlil qilish, ularning sabablarini aniqlash va bartaraf etish;
- shakllantirish mexanizmi, xarajatlarni hisobga olish va tahlil qilish tizimi, bu ularning ishonchli qiymatini aniqlash, ularni turlari, moddalari, paydo bo'lish joylari, tashuvchilar, javobgarlik markazlari va tashkilot faoliyati va samaradorligini adekvat nazorat qilish uchun zarur bo'lgan boshqa tahliliy bo'limlarda tahlil qilish imkonini beradi. uning boshqaruvi;
- narx siyosati masalalari, investitsiya loyihalarini baholash bilan bog'liq tahlillarni o'tkazish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish tartiblari;
- tashkilotning tarkibiy bo'linmalarini boshqarish mexanizmi (etalonlarni shakllantirish tizimi, ularni rejalashtirish qoidalari, ichki hisobotlarni olish, ularning faoliyatini tahlil qilish va baholash, muvofiqlashtirish va rag'batlantirish);
- xarajatlarni kamaytirish va ularning bo'linmalari va umuman tashkilot samaradorligini oshirish uchun xodimlarning mas'uliyati, samaradorligi va

motivatsiyasining maqbul darajasi;

2-jadvalda ko'rsatilgan.

ma'lumotlarini shakllantirish biznesni boshqarishning maqsad va vazifalariga mos keladigan ma'lumotlar va ularning manbalarini aniqlashni o'z ichiga oladi. Keyingi paytlarda iqtisodiy adabiyotlarda boshqaruv hisobining mohiyatini aniqlashga oid turli fikrlar bildirilmoqda. SHu bilan birga, qator ta'riflar bir-biridan sezilarli darajada farq qiladi, iqtisodchi olimlarning boshqaruv hisobi tushunchasiga o'zlarining individual yondashuvlari yoki ta'riflarini keltirib o'tildi.

Boshqaruv hisobi registrlari va boshqaruv hisobotlarida mavjud bo'lgan buxgalteriya hisobi va tahliliy ma'lumotlar, boshqaruv maqsadlarida boshqaruv tomonidan foydalaniladi, buxgalteriya hisobi registrlari va moliyaviy hisobotlarda mavjud bo'lgan oddiy buxgalteriya ma'lumotlariga qaraganda batafsilroq bo'lishi kerak.

Qurilish tashkilotining boshqaruv faoliyatining buxgalteriya hisobi va tahliliy jarayonini olishni ta'minlash uchun samarali qarorlarni tayyorlash uchun aniq zarur vosita bo'lgan boshqaruv hisobi tizimini yaratish kerak. Bu tashkilot faoliyatining statistik ko'rsatkichlarini etarlicha uzoq kuzatuv davrida batafsil tahlil qilish asosida boshqaruv qarorlarining mumkin bo'lgan oqibatlarini bashorat qilish imkonini beradi.

Ana shu maqsadda qurilish korxonasi boshqaruv tizimi va ulardagi o'zaro munosabatlari tadqiq etilib, qurilish tashkilotida boshqaruv hisobini o'rnatishda, birinchi navbatda, boshqaruv maqsadlari va ehtiyojlari uchun ma'lumot olishda o'z ehtiyojlarini biladigan boshqaruv manfaatdor.

Boshqaruv hisobini joriy etish loyihalarni boshqarish texnologiyasidan foydalangan holda amalga oshirilishi taklif etiladi. Albatta, bu yondashuv o'ziga xos va mutlaqo to'g'ri emas, lekin u o'zining samaradorligini amalda isbotladi. Agar loyihaga kompaniyaning boshqaruv tizimini ishlab chiqish maqomi berilsa, bu uning korxonaga uchun ahamiyatini ta'kidlasa, katta natijalarga erishish mumkin. Bir nomdan hech narsa o'zgarmasligi aniq va e'lon qilingan natijalarga erishish uchun quyidagilar kerak bo'ladi:

- loyihani amalga oshirish uchun tuzish;
- loyihaning amalga oshirilishini nazorat qilish uchun menejerni tayinlash;
- aniq va batafsil loyihani amalga oshirish rejasini ishlab chiqish;
- loyihani amalga oshirish uchun resurslarni ajratish.

Boshqaruv hisobi loyihasini bir necha qismlarga bo'lish mumkin:

1. Hisobot berish va tizimni tahlil qilish.
2. Uslubiy bazani ishlab chiqish;
3. Dasturiy modullarni sozlash. O'tish uchun ishchi bazalarni tayyorlash;
4. Yangi metodologiyaga o'tish.

5. 1-bosqich. Mavjud tizim tahlili. Qurilish tashkilotidagi boshqaruv hisobi tizimi uning faoliyatining barcha sohalarini qamrab olishi va ushbu faoliyat turlarining ko'rsatkichlarini, shuningdek, ushbu ko'rsatkichlar o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini o'z ichiga olishi kerak. Natijada, turli faoliyat turlari ko'rsatkichlari o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlariga asoslangan boshqaruv hisobi tizimini kontseptual yondashuvni ishlab chiqish zarurati paydo bo'ladi.

2-bosqich. Uslubiy bazani ishlab chiqish

Boshqaruv hisobi tizimini ishlab chiqishda uning asosiy vazifasi faoliyat sohalarini bo'yicha xarajatlarni hisobga olish va keyinchalik har bir ishlab chiqarish sohasining

samaradorligini aniqlash bo'lishi kerak. Buxgalteriya hisobini tashkil etishga bunday yondashuv boshqaruv hisobining tarkibiy qismlari sifatida faoliyat sohalari bo'yicha quyidagi quyi tizimlarni ajratish imkonini beradi.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. “Халқ сўзи” газетаси, 1992 йил 15 декабрь, Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 05.09.2019 й., 03/19/563/3685-сон.

1. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 04.12.2020 й., 03/20/653/1592-сон.

2. “Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 1-сон, 1-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 04.12.2020 й., 03/20/653/1592-сон.

3. Ўзбекистон Республикасининг “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Қонуни. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 й., 15-сон, 142-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 31.12.2020 й., 03/20/660/1682-сон; **Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 30.10.2021 й., 03/21/726/1001-сон**

4. Ўзбекистон Республикаси “Аудиторлик фаолияти тўғрисида”ги Қонун. 2021 й. 25 февраль, ЎРҚ-677-сон. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси 26.02.2021 й., 03/21/677/0155-сон, Қонунчилик маълумотлари миллий базаси 21.01.2023 й., 03/23/815/0044-сон

5. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон, 8-илова, 2017 йил 7 февраль. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда, 20-сон, 354-модда, 23-сон, 448-модда, 37-сон, 982-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 11.12.2019 й., 06/19/5892/4134-сон.

6. “Маҳсулот (ишлар, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги Қарори. 1999 йил 5 феврал № 54. Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлари тўплами, 2015 й., 9-сон, 100-модда; 2016 й., 17-сон, 176-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 15.04.2020 й., 09/20/217/0426-сон.
7. «Хусусийлаштирилган корхоналарни корпоратив бошқаришни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 19 апрелдаги 189-сонли Қарори.
8. Ўзбекистон Республикаси 21-сонли БҲМС. “Хўжалик юритувчи субъектларнинг молия-хўжалик фаолияти бухгалтерия ҳисоби ҳисоботлар режаси ва уни қўллаш бўйича йўриқномани тасдиқлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси молия вазирлигининг 2002 йил 9 сентябрдаги 103-сонли буйруғи. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2009 й., 22-сон, 261-модда.
9. Ўзбекистон Республикасининг бухгалтерия ҳисоби миллий стандартлари. Ўзбекистон бухгалтерлар ва аудиторлар миллий ассоциацияси – Т.: 2003. – 186 б.
10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 23 сентябрдаги “Давлат функцияларини хусусий секторга ўтказиш тизимини жорий қилиш бўйича амалга ошириладиган чора-тадбирлар тўғрисида”ги 596-сон Қарори иловаси “Давлат функцияларини хусусий секторга ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низом. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 24.09.2021 й., 09/21/596/0904-сон, Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 19.04.2022 й., 09/22/195/0319-сон.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 сентябрдаги ПҚ 3946-сонли Қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06/19/5894/4161-сон; 25.02.2020 й., 07/20/4611/0209-сон, Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2022 й., 06/22/113/0330-сон